

τῆς χώρας. Ὄθεν τῇ 4. Νοεμβρίου ἡμέρᾳ τρίτῃ, μετοικίσαντες ἡμᾶς πάλιν ἐκείθεν, μετήγαγον ἅπαντας ἐσω τοῦ ἄστεος· καὶ οὕτω τῆς δευτέρας καὶ τρίτης διαγενομένης κατὰ τὴν τετάρτην τῇ 6. Νοεμβρίου περὶ τὰς πέντε ὥρας τῆς ἡμέρας, ἀπέβησαν οἱ Ῥώσοι ἐπὶ τὴν ξηράν, ἐξελθόντες ἐκατέρωθεν, καὶ ἐν διαστήματι ὥρων τριῶν ἐφθασαν κατὰ τὴν χώραν, τῶν Ὀθωμανῶν φυγᾶδων, γενομένων ἐνδον τοῦ ἄστεος, τότε ἐβλήθημεν καὶ ἡμεῖς ἅμα τῷ ἁγίῳ Μιτυλήνης κύρ Γερασίμῳ, καὶ οἱ λοιποὶ προεστώτες τῆς χώρας, τὸν ἀριθμὸν ὑπὲρ τοὺς 15, ἐν τινι εἰρκτῇ κειμένῃ ἐνδον τοῦ ἄστεος, σκοτεινοτάτῃ πάντῃ καὶ ἀφεγγαί, μπαπᾶ Μουσᾶ τουρκιστί λεγομένη, ἐν ᾗ ἐμβάλλονται οἱ φονεῖς καὶ οἱ κακοποιοὶ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ δὲ Ῥώσοι, τῆς νυκτός καταλαβούσης, εἰσῆλθον ἐνδον τῆς χώρας, καταπατοῦντες καὶ λεηλατοῦντες τὰς τῶν Ὀθωμανῶν οἰκίας, καὶ τὰ πράγματα ἐκείνων ἐν μέρει σκύλων ποιοῦμενοι, ἄχρις οὗ ἡμέρας γενομένης περὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς ὥρας ἐξῆλθον τοῦ ἄστεος πάλιν οἱ Ὀθωμανοὶ τὸν ἀριθμὸν ἕως 500, οἵτινες ἡττηθέντες προσέδραμον εὐθὺς ἐνδον, κατακλείσαντες ἀπάσας τὰς τοῦ ἄστεος θύρας· τότε δὲ οἱ Ῥώσοι πρὸς τοῖς ἄλλοις κατεκυρίευσαν καὶ ἐνός προαστείου, κειμένου παρὰ τὴν θάλασσαν, Μποῦρτζι λεγομένου, κἀκείθεν ῥίπτοντες τηλεβόλους συνεχῶς, ἐπολέμουν τοὺς Ὀθωμανοὺς, ῥιπτομένων ἀδιακόπως καὶ βουβῶν ἐκ τῶν πλοίων, ἐξ ὧν ἐμπεσοῦσα μία ἐν ᾗ ἡμεῖς ἐτυχχάνομεν πεφυλαγμένοι, μικροῦ δεῖν κατέλαυσεν ἂν ἡμᾶς ἅπαντας, εἰ μὴ ἡ θεία δύναμις ἡμῖν ἐβοήθει. Πισοῦτα γὰρ ὤπισθεν τοῦ τοίχου τῆς ἐσωτέρας φυλακῆς, ἡμᾶς μὲν τῇ τοῦ Θεοῦ συνάρσει οὐκ ἐβλάψεν, ἄνω δὲ κατὰ τὸ τοῦ Δισδάρι σελαμιλλικὴ κατέκαυσεν ἕνα τῶν Ὀθωμανῶν, κατασυντρίψασα καὶ ἐνός ἐτέρου τὸν πόδα ἐπὶ τῇ ἐπιστάσει ὄντος τοῦ ἀραβίου ζωμοῦ. Ὄθεν ἡμεῖς περίφοβοι καὶ περιδεεῖς γενόμενοι ἡρξάμεθα ἀλαλάζειν, ἐκφέροντες φωνὰς μεγάλας, καὶ οὕτω μετῴκηθημεν εἰς ἐτέραν εἰρκτὴν Πυρελὴν λεγομένην, κατὰ τὸ ἀγὰ καπισὶ κειμένην. — Οἱ δὲ Ῥώσοι βουλόμενοι ἤδη κατὰ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἐκφυγεῖν τῆς νήσου, συσκεφθέντες ἐγνώσαν δεῖν καταπατῆσαι καὶ λεηλατῆσαι καὶ τὰς τῶν χριστιανῶν οἰκίας, ὅπως ἐξελθόντες οἱ Ὀθωμανοὶ μὴ ἔχωσιν ὅπως τινὰ αἰτίαν ἐπὶ βλάβῃ καὶ ἀναιρέσει αὐτῶν. Ὄθεν διαρπάσαντες καὶ τὰ τῶν χριστιανῶν πράγματα, καὶ δια τῶν ἡμετέρων ἐναπελείφθησαν ἐκ τῆς τῶν Ἀγαρνῶν προτέρας διαρπαγῆς, κατακάυσαντες καὶ τὰ δύο γινόμενα τότε βασιλικά πλοῖα, καὶ μίαν τριήρη, ἐτι δὲ καὶ τὰ παλάτια τοῦ τε ἐνταῦθα Μουχαφούσι Ὀσμάν πασιᾶ καὶ τοῦ μουτελίμη Χαλλήλ ἀγᾶ καὶ τινων ἄλλων, ἐμβάντες ἐν τοῖς αὐτῶν πλοίοις ἀνεχώρησαν αὐθις κατὰ τὴν Πάρον, λαβόντες μεθ' ἐαυτῶν καὶ τὰ εὑρεθέντα ἅπαντα πλοῖα, μεγάλα τε καὶ μικρὰ ἐνδον τῶν δύο λιμένων. Ἐν τινων φυγᾶδων γενομένων, οἱ Ὀθωμανοὶ ἐζήτησαν ἐξελθεῖν ἐπὶ ἀναιρέσει τῶν δυστυχῶν χριστιανῶν· ὁ δ' ἐνταῦθα σατράπης ἀπὸν-

τησε τὸ τοιοῦτον τῇ βαθείᾳ αὐτοῦ συνέσει, τοῦ Θεοῦ συνεργούντος, ἐστ' ἂν ἐλθόντος καὶ τοῦ Τζεζαβλί, καπιδάν Πασιᾶ τότε ὄντος, ἐκ τῆς Σηστοῦ, κατὰ κοινὴν αὐτῶν γνώμην καὶ ἡμεῖς τῆς εἰρκτῆς ἀππλάγημεν, καὶ κοινῶς ἅπαντες οἱ χριστιανοὶ τοῦ κινδύνου ἡλευθερώθησαν κατὰ τὴν 7 τοῦ Νοεμβρίου, ἡμέρᾳ δευτέρᾳ. Οἱ Ῥώσοι δὲ ἀπελθόντες εἰς Πάρον διέμειναν ἐκεῖ ἐφησυχάζοντες ἕως τοῦ κ' φ' ὁ. ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ, ὅτε ἤρξατο ἡ κατάπαυσις καὶ ἀνακωχὴ περὶ συμφωνίας καὶ συμβιβασμοῦ ἀγάπης, ἥτις μέχρι τούδε πέρας οὐκ ἔλαβε, καὶ ἀγνοοῦμεν τὸ γενησόμενον.

Ἡ οὖν μάχης ἐτι ἐπικρατούσης καὶ τῆς ἀγάπης μήπω εἰς τούμφανδς προκυψάσης, κατὰ τὸ 1774 ἔτος, Ἰανουαρί. 10, ἡμέρᾳ ἕκτη συνέβη ἐκμετρηῆσαι τὸ ζῆν τὸν Σουλτάν Μουσταφᾶν φυσικῶς θανάτῳ, ἡ ὥς τινὲς φασι, διὰ δηλητηρίου, ὃς ἐβασίλευσε χρόνους 16 μηνῶν 2 καὶ ἡμέρας 22, καταλιπὼν ἕνα μόνον υἱὸν σουλτάν Σελῆμ ὀνόματι, ἑτῶν δεκατριῶν. Κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ σουλτάν Ἀπουλχαμίτ, ὁ καὶ τελευταῖος υἱὸς τοῦ σουλτάν Ἀχμέτ, τῇ δὲ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἀπελθὼν εἰς τὸ Αἰγίουπι, διεζώσατο τὴν ῥομφαίαν, κατὰ τὴν παρ' αὐτοῖς ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν, ἣν ὁ ἅγιος Θεὸς φωτιστοὶ καὶ ὁδηγοὶ ὑπὲρ τῆς καλῆς διοικήσεως τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ, ἅμα δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀπαρτισμοῦ τῆς εἰρήνης π.

Τῇ 15 Φεβρουαρίου 1861.

Ἐκ Μιτυλήνης

Γ. Ἀρ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

—ooo—

ERMANNON LOYNTZ, A. Περί τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἑνετῶν, Ἀθήναι 1835.

B. Storia delle isole jonie sotto il reggimento dei repubblicani francesi del conte Ermanno Lunzi. Venezia 1860· ἤτοι: Ἱστορία τῶν Ἰονίων Νήσων ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Γάλλων δημοκρατῶν.

ἔθνος τὴν ἐαυτοῦ ἀγνοοῦν ἱστορίαν ὡς ἀνεργάτιστον φέρεται πλοῖον, ἅτε μηδὲν γινώσκον πόθεν ἦλθε καὶ ποῦ ὑπάγει. Ἡ δὲ γνώσις τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος δέον ἵνα ᾖ δημόδης καὶ οὐχὶ ἐπιλέκτοις τισὶ προσιτὴ, διότι τοιαῦτα τις εὔσα, ὁμοιάζει μᾶλλον μυστικῇ τινι καὶ ἀποκρύφῳ σοφίᾳ ἐν σκοτεινοῖς διακτωμένη, τὸ δὲ σκότος αἰετοῦ τὰ παιδία, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ἀπαίδευτα ἔθνη, τρομάζει.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλως χρησιμωτάτη ἡ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας γνώσις· ἐμποιεῖται δι' αὐτῆς εὐγενὲς τι τῷ ἔθνει φρόνημα, διότι ἐπὶ μὲν τοῖς γενναίοις τῶν προγόνων ἔργοις μεγαλοφρονεῖ ὁ ἀπόγονος,

τὰ δ' ἐρ' αἱ ἐκείνοι ἡμάρτον ἐκμαθὼν, διδάσκειται φεύγειν αὐτά. Ὄθεν ὀρθόν τι λόγιον περιφέρεται, ὅτι ἀπὸ τῆς ἱστορίας ἥκιστα μὲν οἱ βασιλεῖς καὶ δυνάσται διδάσκονται, τὰ μάλιστα δὲ οἱ λαοὶ ὠφελοῦνται. Τίς δ' ὁ τούτου λόγος; ὅτι τῶν μὲν ἰσχυρῶν ἡ καρδία ὑπὸ τῶν ἀνθρωπίνων κατακλύζεται παθῶν, ὁ δὲ νοῦς αὐτῶν διὰ ταῦτα σκοτοδινῇ, διότι αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὑποκριταὶ εἰσι δι' ὧν τὸ μέγα τῆς ἱστορίας διαδραματίζεται δράμα, οἱ δὲ λαοὶ, οἱ θεαταὶ εἰσιν οἱ ἀπὸ τοῦ δράματος ἡθοποιοῦμενοι, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ φρονημάτων ἐμφοροῦμενοι.

ὑπὸ τοιούτων συνεχόμενος ἰδεῶν ὁ νοῦς ἡμῶν ἐκαστοτε προσέρχεται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν παντὸς πονήματος τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν πραγματευομένου. Καὶ τὴν μὲν τῶν ἀρχαίων ἡμῶν προγόνων ἐκ βρεφῶν διδασκόμενοι, καὶ ὁποῖοτε ἦν τῆς Εὐρώπης μεταβώμεν ἀκούοντες θρυλλουμένην, χιρῶμεν μὲν καὶ ἐπ' αὐτῇ ἐναθροινόμεθα, ἀλλὰ καὶ πῶς ὑπὸ συντολῆς καταλαμβανόμεθα κατὰ τοιοῦτον ἐκείνων ἀπολιπόμενοι, ὥς ὁ κληρονόμος πλουσίῳ τινὸς ὀνόματος αἰδήμων γίνεται εἰ τις, ὑπὸ πενιχρὰ αὐτοῦ ὄντος ῥάκη, αὐτῷ ὑπομινύσκει τῶν ἀφ' ὧν ἔλκει τὸ γένος τὴν δόξαν· οὐχ οὕτω δὲ συμβαίνει ἡμῖν ὁσάκις τὰ ἱστορήματα τῶν δυσκλεῶν τῆς πτώσεως τοῦ ἔθνους ἡμῶν χρόνων διερχόμεθα· ἡ καρδία ἡμῶν συγκινεῖται τότε, πολλὰκις δὲ καὶ μέχρι δακρύων· καὶ τίς δύναται μένειν ἀναλγῆς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ *dischordis* τούτου μαρτυρολογίου τοῦ Ἑλλήνος! ἀλλ' ὑψηλοφρόνως πῶς τὸ μέτωπον ὀρθοῦμεν, καὶ κατὰ νοῦν ἡμῖν ἐπέρχεται τὸ Σπαρτιατικὸν ἐκεῖνο, *ἄρες δέ γ' εἰμὲς πολλὰ τεινὼν κάρρονες*, καὶ κατὰ τὰς τύχας καὶ κατὰ τὸ φρόνημα. Μικαίριοι δ' ἁλκιδῶς ἐσμεν οἱ Ἕλληνες, διότι καθ' ὅλον τὸν μακρὸν τοῦτον τῆς δουλείας ἡμῶν αἰῶνα ἐταπεινώθημεν, παντοειδῶς ἐκολαφίσθημεν, εἰς ὕδριν τοῖς κρατοῦσιν ἐδόθημεν, ἔρμαιον δὲ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς τυχοδιώκτου εἰς τοῦ ἄλλου τὰς χεῖρας ἐνεπίπτομεν, οὐδαμοῦ ὅμως ἐκπεφάνισμένοι ἐφάνημεν τῆς δουλείας ἐφορτώθημεν τὰς ἀλύσεις, καὶ τὸν ζυγὸν ἐπὶ τοῦ τραχήλου ἐξαστάσαμεν, ἀλλὰ καὶ τὸ βᾶρος τῶν ἀλύσεων ἀείποτε ἡσθάνομεθα, καὶ μέλημα ἡμῶν αἰδίων ἦν πῶς τὸν ζυγὸν νὰ τινάξωμεν ἐν ἄλλοις λόγοις, ἔθνος εἰ πέρι τι καὶ ἄλλο εἰγενὲς ἀείποτ' ὑπῆρξαμεν, καὶν τε εἰ-τυχοῦντες, καὶν τε δυσπραγοῦντες.

Ὅποίας λοιπὸν χάριτας ὀφείλομεν τοῖς ἱεροφάνταις ἐκείνοις, οἵτινες ἐν τῷ σκοτεινῷ τῆς δουλείας ἡμῶν ἀντρώ γενναίως εἰσέρχονται ὅπως ἀπὸ τοῦ ἀφώτου τούτου σπηλαίου ἀναγάγῃσι πρὸς τὸ φῶς ἀπολωλυτὰν τινα τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας σελίδα, καὶ δείξωσιν ἡμῖν εἰς παρήγορον θέαμα τὴν μαρμαίνην μὲν οὐχὶ δὲ καὶ εἰδεχθῇ ὄψιν τῆς θούλης γενετείρας ἡμῶν; Πόσον δ' εὐχάριστον τὸ ὄραν ὅτι καὶ ἀστόργως οἱ τότε κρατοῦντες πάσης τιμῆς ἀπεστέρησαν ἡμᾶς, ἡμεῖς ὅμως δικαιούμεθα διεκδικεῖν μέρος τι δόξης τῆς ἐκείνων ἢν περ νοσφιζόμενοι ἐκείνοι φιλαργύρως πᾶσαν ἰδιοποιήσαν; Καυχᾶται ναί, ἡ Ἑνετία ἐπὶ τοῖς τροπαίοις αὐτῆς, ἀλλὰ τού-

των πολλὰ δι' Ἑλληνικῶν ἡγεῖρε χερῶν! Καυχᾶται ναί, ἡ δύσις διότι κατεναυμάχησε παρὰ τὴν Ναύπακτον τοῦ Ὄθωμανικοῦ στόλου, ἀλλὰ πρὸς τὴν δόξαν τοῦ Αὐστριακοῦ Δὸν Γεωργίου συνέπραξαν *οὐκταχισχίλοι* Ἕλληνες πεσόντες ἐνδόξως εἰς τὴν μάχην παρὰ χιλίοις διακοσίοις μόνον Ἑνετοῖς (α)! Κατετρόμαξε ναί, τὴν Εὐρώπην ἡ τῶν Ὁσμανλίδων ἐπιδρομή, ἀλλὰ τὸ ἀνθος τῶν Σουλτανικῶν στρατῶν ἦσαν οἱ Γενίτζαροι, οἱ δὲ *νεοσύλλεκτοι* οὗτοι ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἑλληνικῆς ἐλαμβάνοντο ποίμνης! Ὁ ἐν Κρήτῃ Χάνδαξ μετὰ εἰκοσιοκτὼ μόλις ἔτη ἐξεπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Κυπρισλῆ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀμυνόμενοι κατὰ τὸ πλείστον μέρος ἦσαν Ἕλληνες, Ἕλληνας δὲ καὶ ἀρνησθῆναι οὐ δύναται ὁ πορθητὴς ὑπῆρξε.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἐν τοῖς τὰ μάλιστα ἀξίοις τῆς ἀγάπης ἡμῶν καταλέγεται ὁ Κύριος Ἑρμάννος Λούντζης ὁ ἀγαθὸς αὐτοῦ τῆς μεγάλης Ἑλλάδος πολίτης διὰ τῶν δύο συγγραμμάτων αὐτοῦ, περὶ ὧν ἐνταῦθα ποιῶμεν λόγον, οὐκ ὀλίγας οἶοναι παλιμψήστους σελίδας τῆς πατρώας ἡμῶν ἱστορίας προφαίνει ἡμῖν. Τούτων τὸ μὲν πρῶτον, ὅπερ καὶ ἑλληνιστὶ συνέγραψε, τρεῖς ὅλους αἰῶνας τῆς κατὰ τὰς Ἰονίους νήτους κυριαρχίας τῶν Ἑνετῶν ἀνελίσσει, ἀφοῦ ἐν τῷ προλόγῳ τὰ κατὰ τὸν σταυροφορικὸν μεσαιωνισμόν περιληπτικῶς ἐξέθετο, τὰς τύχας τῶν Ἰονίων νήσεων ἀκολουθήσας ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τοῦ ὅλου Βυζαντινοῦ συνδέσμου ἀπεσπάσθησαν· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου, εἰκοσάμηνον μόνον χρόνον τῆς ἐξουσίας τῶν Γάλλων ἱστορεῖ. Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς οὐδόλως ἔδωκεν ἡμῖν τὸν λόγον δι' ὃν τὸ δεύτερον τοῦτο ἔργον ἱταλιστὶ ἐφιλοπόνησε· καὶ γινώσκουμεν μὲν ὅτι οἰκεία τῷ συγγραφεῖ ἡ τῆς Λύσω-νίας φωνή, πλὴν διατί νὰ μὴ προτιμηθῇ ἡ πάτριος; Ἀνάγκη ἄρα ὅπως ὑπομνήσωμεν αὐτῷ, ὅτι τὸ μὴ εἰς τὴν πάτριον αὐτοῦ γλῶσσαν τὴν ἰδίαν ἱστορίαν ἔχον ἔθνος καθυστέρει πολὺ κατὰ τὸν πολιτισμόν; Ἡ διέφυγεν αὐτοῦ τὴν μνήμην τὸ ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος, καὶ τοῦ Λατίνου, ὅθεν «*nam si quis minorem rem gloriae fructum putat ex graecis litteris percipi, quam ex latinis, vehementer errat, propter terea quod Graeca leguntur in omnibus fere gentibus* (ἦτοι ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρὸς Ἕλληνας ὡς ἀπάντων), *latina suis finibus, exiguis sane, continentur*». (β) Εὐχόμενοι λοιπὸν ὅπως καὶ τὸ πλείστον λόγον ἀξίων πόνημα τοῦτο τύχη ἢ παρ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἢ παρ' ἄλλου φιλοπόνου τῆς εἰς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν γλῶσσαν μεταφράσεως, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐφ' ἐκάστου κρίσιν ἡμῶν.

Ὁ Ἑλληνισμὸς, ἀφοῦ ἐπὶ ἑξ ὅλους αἰῶνας ἐχρησίμευσεν ὡς θυρεὸς τῆς Λύσεως κατὰ τῶν ὑπὸ φανατισμοῦ ἀκράτου ἀκαταμαχέων γενομένων ὀπλων τῶν διαδόχων τοῦ καμπλοκόμου τῆς Μεδι-

(α) «*A la bataille de Lepante il y eut douze cents Vénitiens de tués et huit mille Grecs*». Villemaieu, sur l'état des Grecs, p. 143.

(β) *Cicero*, pro Archia, § 19.

νης, επέπρωτο νὰ ἴδῃ στρεφόμενα κατ' αὐτοῦ τὰ ὄπλα τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως ὑπὲρ ὧν προὐκινδύνευσεν. Ἡ κατὰ τῶν τῆς Παλαιστίνης κρατούντων ἀπίστων ἐτοιμασθεῖσα Β' σταυροφορία, οἶονεῖ ἀρπυιῶν ἀτάκτων στρατιὰ ἐπέστη κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ἐκάστη δ' ἐλώριόν τι οἶον ἢ δυνήθη ἀφήρπασεν αὐτοῦ, ἀφοῦ ἡ ἀρπαγὴ μάλιστα ἐνομιμοποιεῖτο διὰ κηρύγματος τῆς Ἐνετίας, δι' οὗ ἄπλετος ἄδεια ἐδίδото παντὶ Ἐνετῷ τε πολίτῃ καὶ συμμάχῳ ἵνα ἰδίᾳ ὀπλίση ὀπλίτας καὶ πλοῖα καὶ πρὸς ἴδιον αὐτοῦ ὄφελος ὑποτάξῃ οἷαν δυνήθη ἐκ τῶν τῷ Βυζαντίῳ ὑποκειμένων νήσων, ἢ τῶν ἐπὶ τῆς στερεᾶς πόλεως. Ἡ ληστεία διὰ τοῦ νόμου τούτου θεμιτὴ ἐκηρύχθη ἐπιχειρήσις, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας τοῦ Κωνσταντίνου τὸν παρανόμως κρατοῦντα τῶν σκήπτρων Αὐτοκράτορα ἐφυγάδευεν ὁ τυφλὸς τῆς Ἐνετίας στρατάρχης Δάνδολος.

Ὁ παπωρωμένος παπικὸς φανατισμὸς ἐξώπλιζεν οὕτω τοὺς ἀμαθεῖς Ἑσπερίους λαοὺς κατὰ μὲν τὸ φκινόμενον κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν, πράγματι δὲ κατὰ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἑσ, μηδὲν ἀναλογιζόμενος ὅτι ἀνεπαίσθητον μὲν ἐπέφερε βλάβην κατὰ τῶν βαρβαρικῶν στιφῶν, ἅτινα, τὰ ὀπισθεν αὐτῶν ἀσφαλῆ ἔχοντα, ἀφθόνως ἀνδράσι τε καὶ πάσῃ ἄλλῃ χρειᾷ ἀνεξάντων, καιρίαν δὲ τὴν πληγὴν κατέφερον κατὰ τε τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ἰταλιωτῶν χριστιανῶν. Διενεμήθησαν τὰ σκῦλα ταῦτα οἱ τυχοδιώκται τῆς παπικῆς στρατιᾶς, ἀλλ' ἕκαστος ἰδίᾳ μὲν ἦν ἀσθενὴς διὰ τὸ μικρὸν τῶν δυνάμεων ἐπαρκουσῶν ἀπλῶς εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους ἐριδας, ἑνωσις δ' ἀπάντων ἀδύνατος ἀπέβαινε διὰ τὰ ἐμφύλια μίσση, ἀντίον δ' αὐτοῖς πελώριος ὑψοῦτο ὁ τῶν Τούρκων κολοσσὸς, ὅστις καταβαλὼν μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ Βυζαντινὸν κράτος λάβρος ἐφ' ἑκάστου τῶν τιμαριωτῶν Φράγκων ἡγεμονίσκων ἐπέπεσε, καὶ ὡς σάπωνος πομφόλυγας ἀπέναντι τῆς πνοῆς αὐτοῦ ἐδραπέτευσε πάντας, ὡς ἐλάχιστα τῆς διαβάσεως αὐτῶν μνημεῖα καταλιπόντας ὀλίγους πύργους τῆς ἐπὶ τῶν περιοίκων τυραννίας αὐτῶν μνημόσυνα, καὶ ὀλίγους ἀκόμψους τάφους τῆς ἀδόξου αὐτῶν ἐμφανίσεως ἐνθυμήματα. Μόναί τῆς Ἐνετίας αἱ κατακτηθεῖς ἐπὶ πλείονα παρέμειναν αὐτῇ χρόνον, οὐχὶ τόσον ἕνεκα τῶν κραταιῶν στόλων αὐτῆς, οἵτινες παραπλέοντες πάντα ἐπιβουλεύόμενον ἀνεχαίτιζον, ὅσον διὰ τῆς πρὸς τοὺς κατακτηθέντας ἐπιεικοῦς πολιτείας, οἵτινες ἄλλως τε βλέποντες οἷα ἐπασχον κακὰ οἱ γείτονες ὁμοσθενεῖς, οἱ εἰς κλῆρον τῇ Τουρκικῇ μοχθηρίᾳ λαχόντες, ἐχυτοὺς ἐμακάριζον ὡς φιλανθρωποτέρῳ καὶ χριστιανῷ τοῦλάχιστον δεσπότη ὑπεύκοντες. Ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς κρατούσης Ἐνετίας πολίτευμα οὐ μικρὸν προσέβοηθαι ἀριστοκρατικῇ αὐτῇ ἦν πολιτεία, τὸ δὲ τοιοῦτον εἶδος, φύσει πᾶσαν μὲν ἀτομικὴν τυραννόφρονα ὑπερηνόριαν καταστέλλει, πᾶσαν δὲ ἰδιωτικὴν εὐεξίαν βοηθεῖ κατ' αὐτὸ οἱ κρείττους, ἦτοι οἱ ἄριστοι, εὗτοι δ' ὀλίγοι καὶ ἐκ γενεᾶς, μόνοι τὰ τῆς πολιτείας διαχειρίζονται, τοῖς δ' ἥτιοσιν, ἦτοι τοῖς ὑπακόοις, μόνον πρὸς τὰ ἴδια

καὶ τὰ τοῦ οἴκου μελετᾶν ἐπιτρέπεται, καὶ μὴ δόλως περὶ τὰ πολιτικὰ ἀσχολεῖσθαι, πράγματι δ' οὕτως ἀληθεῖα γίγνεται τὸ Ἀριστοτέλειον ἐκείνο λόγιον, οὐ σχολὴ δούλους, τὸ δὲ πολιτεύεσθαι σχολῆς τὰ μάλιστα δεῖται.

Τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα, κατὰ τοῦτο μὲν ἔχει κακῶς, διότι κτῆμα τοὺς πολλοὺς τοῖς ὀλίγοις ἀρίστοις, ἀλλ' ὡς ἀρετὴν ἔχει τὸ σῶφρον, καὶ τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ μέτρον κυβερνᾶν· ἐστὶ δ' ἡ ἀριστοκρατία, ὡς εἰπεῖν, αἰωνία τυραννὶς σῶφρων καὶ ὑπὲρ τοῦ ὕλικῶς εὖ ἔχειν τῶν ὑπηκόων μεριμνῶσα· ὡς δὲ μεριμνᾷ τοῦ μὴ ἐγγίγνεσθαι τῷ ὄχλῳ ἀτάσεις, οὕτω περὶ πλείστου ποιεῖται τὸ πάντα τυραννησέοντα προλαμβάνειν. Ἡ Ἐνετία καὶ αὐτὴν τὴν ἀρχαίαν ὑπερέβλεπε. Ῥώμην κατὰ τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα· οἱ Ἐνετοὶ ἥμισυ τοὺς ὑπηκόους κατέβλεπον, μάλιστα δὲ φρονίμως ἐκυβέρνησαν αὐτοὺς, ἀριστοκρατικὰς μὲν, ἀλλ' ὅπωςδήποτε δημοφιλεῖς, διὰ τὸ ἰθαγενεῖς, δημοτικὰς διοικήσεις παρ' ἑκάστοις συσταίνοντες ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν Ἐνετοῦ τινος ἰθυτῆρος, οὐχὶ ὁμῶς ἀνευθύνου, ἀλλὰ τούναντίον μάλιστα ὑπευθύνου, διότι καὶ κατὰ τοῦτο ἐπετρέπετο τὸ ἀντιλέγειν, καὶ πρὸς τὴν κρατοῦσαν τοῦ κράτους ὑπερτάτην τῆς Ἐνετίας σύγκλητον κατηγορεῖν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἐγγχωρίους Ἀρχὰς ἀντιπολιτεύεσθαι ἐπετρέπετο διὰ τῶν πρὸς τοῦτο ἐπιτετραμμένων ἄλλων ἀρχῶν *contradittori e difensori del Comune* ὀνομαζομένων, διότι ὡς κάλλιστα συνήδει ἡ Ἐνετικὴ φρόνησις, ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις κρατύνει τὸ πολίτευμα, μωρὸν δὲ καὶ ἄφρον ἐδόκει αὐτῇ τὸ καταστέλλειν πᾶσαν ἀντιπολίτευσιν, ἥτις ἐν τῇ φύσει οὐσα τοῦ ἀνθρώπου, ἀνάγκη ἐν πάσῃ πολιτείᾳ νὰ ὑπάρχῃ, καὶ ὅπου μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ ἐνεργεῖ, πλείστον τῇ πολιτείᾳ καλῶν παρὰ τίτος γίνεται, ἐνθα δ' ὑπὸ τῆς μαστιζούσης τυραννίας καταστέλλεται, κρύβδην βουλεύεται, καὶ ὡς διαλανθάνον πῦρ ὑφέρπει ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ δυνάστου καθ' οὗ ἐν ᾧ τρομερὸν ἐκρήγνυται.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλως εὐπροσδεκτοτέρα ἡ Ἐνετικὴ ἐγίνετο ἀρχή· καὶ τοι οἱ Ἐνετοὶ ἐλατινοφρόνουν, οὐχὶ διὰ τοῦτο καὶ φανατικοὶ ἦσαν· ὅθεν πολὺν μὲν λόγον ἡ ἱστορία ποιεῖται τῶν πρὸς τοὺς Πάπας διενέξεων τῆς Ἐνετικῆς Συγκλήτου, πολλὴν δὲ τιμὴν περιποιεῖ τῇ Ἐνετίᾳ τὸ ἀνεξίθρησκον, καθ' οὗς χρόνους ἅπασα ἡ Εὐρώπη ἐμαστιγοῦτο ὑπὸ τοῦ Πάπ. Οὕτω βλέπουμεν ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Κυρίου Ἑρμάννου Λούντζη, ὅτι οὐ μόνον πλήρης ἄδεια ἐδίδото τοῖς ὀρθοδόξοις ἵνα τὰ τῆς λατρείας αὐτῶν τελῶσι δημοσίᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δεμοτελεῖς ἑορτάς οἱ τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου προῖταμένοι ἐν ἴσῃ ἦσαν μαῖρα τοῖς κρατοῦσι Λατίνοις ἐπισκόποις, παρ' οἷς παρέδρευον, καὶ ἴσα αὐτοὺς ἐκαίνοις ἐτίμα ὁ Ἐνετὸς Γενικὸς Προβλεπτὴς, ὁ καὶ ὑπέρτατος τῶν νήσων Ἀρχὴν, ὅστις καὶ τὰ παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἱερέων κομιζόμενα ἅγια εὐσεβῶς ἡσπάζετο, καὶ ἐν παντί καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐπιδεικνύετο ὅτι τὴν θρησκείαν τῶν κατοικῶν ἐτίμα, ἐν οὐδενὶ παραπικραίνων αὐτοὺς, ὡς μάλιστα εἰς

δὲς, ὅτι τὸ εἰς τὴν θρησκείαν ὑβρίζεσθαι παντὶ ἀνθρώπῳ ἀνιαρῶτατον.

Πλείστα δὲ τὰ μαρτυροῦντα περὶ τῆς πρὸς τοὺς ὑπηκόους παρεχομένης ἐλευθερίας· ἡμεῖς δὲ ἐνὸς μνημονεύομεν κατὰδὲ τὸν λόγον καὶ περὶ τῶν ἄλλων ποιήσομεν, ἐστὶ δὲ τὰ ἐξῆς, ὅπερ ἐν σελ. 72—73 ἀναγινώσκομεν· «Ἄδεται μάλιστα ἐκ παλαιότητος ὅτι, ἐναντιομένου ποτὲ τοῦ Προδλεπτοῦ εἰς τὴν συγκαλέσιν τοῦ Συμβουλίου σκοπεύοντος νὰ ἐκλέξῃ Πρέσβυν καὶ ἀποστείλῃ ὅπως καταμνήσῃ αὐτὸν τὸν Προδλεπτὴν πρὸς τὰς Ἑνετικὰς ἀρχάς, οἱ Ζακύνθοι ἀνεφέρθησαν πρὸς τὴν Ἑνετικὴν Σύγκλητον, ἥτις οὐ μόνον διέταξε τὸν Προδλεπτὴν νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὴν συνάθροισιν τοῦ Συμβουλίου, ἀλλὰ καὶ νὰ προεδρεύσῃ *Συνελεύσεως τοιοῦτον ἐχούσης σκοπόν.*» Ἀξιοσημείωτος τῶντιναι συγκατατάξεις, ἐνῶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὑπάρχουσι κράτη συνταγματικά ὅπου οὐδ' ἥττιον ταύτης ἄδεια ἐπιτρέπεται τοῖς πολίταις.

Ἔτερον παράδειγμα τῆς ἀφιεμένης εἰς τοὺς πολίτας ἐλευθερίας περὶ τὰς ἐκλογὰς τῶν δημοτικῶν αὐτῶν Ἀρχῶν μνημονεύεται ἐν αὐτῇ τῇ 73 σελίδι, τὸ ἐξῆς· «Ὁ ἀρχιστράτηγος Φραγκίσκος Μοροζίνης (οὗτός ἐστιν ὁ περιδολὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ ὁ ἐν πλείστασι μάχαις τοὺς Τούρκους ταπεινώσας, τὰς Ἀθήνας δὲ, καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον, καὶ πολλὰς τῶν νήσων ἀπελευθερώσας τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ) ἠθέλησε κατὰ τὸ 1660 νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν εἰς τὸ Συμβούλιον Ζακύνθου παραδοχὴν ἀτόμου· τὰ μέγιστα τὴν Ἑνετίαν ὑπηρετήσαντος, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου. Εἶθε καὶ σήμερον ἐδίδοτο ἀλλαχοῦ τοσαύτη παρρησία, οἷα παρείχετο τότε τοῖς δὴ λεγομένοις διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν φαύλῃ τῆς Ἑνετικῆς Ἀριστοκρατίας ὑπακοήν!

Ἀλλὰ καὶ ἐθνοφυλακὴ, κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν, ὑπῆρχεν ἐπὶ Ἑνετῶν ὀργανισμένη ἐν ἐκάστη νήσῳ ἐκ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐξαχαῖς, ἥτοι χωρίοις, οἰκούντων· ἦν δ' αὕτη κατὰ λόγους διατεταγμένη, καὶ ὑπὸ ἐγγυρίων ἀξιωματικῶν κυβερνωμένη· διετέλουν δ' ἐθνοφύλακες πάντες οἱ Ἴόνιοι ἀπὸ τοῦ 20 μέχρι τοῦ 65 τῆς ἡλικίας αὐτῶν ἔτους. Ἐνθὺ δὲ ἡ Ἑνετία ὥπλιζε τοὺς ὑποτεταγμένους αὐτῇ Ἴονίους, τὴν σήμερον τοῖς δὴ ἐλευθεροῖς καὶ αὐτονόμοις λεγομένοις Ἑπτανησίαις οὐδόλως ὑπὸ τῆς κρατούσης προτάτιδος ἐπιτρέπεται τὸ εἶναι παρ' αὐτοῖς οἰονδήποτε ὅπλον, ἀσύντακτος δὲ κατὰ τοῦτο εἶναι καὶ νῦν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι μένει ὁ Λῆμος.

Φροντὶς δὲ καὶ ἐπιμέλεια οὐχ ἡ τυχοῦσα ἐλαμβάνετο ὑπὲρ τῶν ἀπώρων, τῶν γερόντων, καὶ τῶν ἀπροστατευτῶν παιδίων (σελ. 477), οὐδὲ παρίστατο ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν Ἑνετίαν Ἑλληνικαῖς νήσοις τὸ εἶδεσθαι ἐκεῖνο θέαμα τῶν κατὰ τὰς δημοσίας ἡμῶν ὁδούς περιαγόντων τῆς ἀθλίας καὶ δυστυχούσης ἀνθρωπότητος τὴν εἰκόνα, τῶν ἐν ῥάκεσι, καὶ κραιπάλῃ, καὶ κακοηθείᾳ ἐνείκτων ἀναπήρων ἀν-

δρῶν, ἀσεμνουσῶν γυναικῶν καὶ διεφθαρμένων παιδίων.

Τῆς δὲ δικαιοσύνης, τοῦ ἄρτου τούτου πάσης καλῶς ὀργανισμένης πολιτείας, πληρέστατα ἀπελάμβανον οἱ Ἴόνιοι, διότι ἠδύναντο ἐκκαλέσαι πᾶσαν δίκην πρὸς τὰ τῆς Ἑνετίας δικαστήρια (σελ. 448) ὅπερ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους Εὐρωπαϊκῆς ἀπελάμβανον φήμης, διότι ὡς ὁ πάλαι Ἀθήνησιν Ἀρεῖος Πάγος καὶ θεοὺς ἐδίδασκεν, οὕτω καὶ κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἐνώπιον Ἑνετῶν δικαστῶν συνέβη τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς καὶ ἐστεμμέναι νὰ ὑποβάλλωσι κεφαλαί.

Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐξηγεῖται τὸ διατί ἂν κατὰ τοὺς ἀκλεῖς χρόνους τῆς γενικῆς τοῦ ἔθνους ἡμῶν δουλείας ἐξέλαμψάν τινες ἄνδρες καὶ διεκρίθησαν ἐπὶ ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ, οὗτοι ἦσαν κυρίως ἐκ τῶν γεννηθέντων ὑπὸ τὴν Ἑνετικὴν κυριαρχίαν.

Πλὴν καὶ ἡ ἐπὶ δεκατέσσαρας αἰῶνας ἀκμάσασα περικλειστός Ἀγίου Μάρκου πολιτεία ὑπὸ γήρατος καὶ δόξης κεκμηκυῖα ἐπέπρωτο δυσκλεῖς νὰ λάβῃ πέρας, διότι εἰς τοὺς ξένους ἀφῆκε τὸ νὰ μεριμνήσωσι περὶ τῆς ἐκυτῆς τύχης, ἐπίβουλος δ' αἰέτοιο ὁ ξένος, καὶ Ναπολέον ὁ μέγας ἦ.

Ἀλλὰ καὶ ἂν διὰ τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ Ναπολέοντος, τοῦ κατὰ φυσικὸν λόγον τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας ὑπηρετοῦντος μᾶλλον ἢ ὅτι ἐμερίμνα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑνετίας, δὲν ἐπῆρχετο τὸ τέρμα τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας, ἤθελε τοῦτο ἐπέλθει ἐξ ἀνάγκης ἕνεκα τῶν νέων ἰδεῶν αἰτίνας ὡς ἀπὸ φλογώδους κρητῆρος ἐφ' ἀπάσης τῆς ὑψηλῆς ἐξεχύθησαν διὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐπαναστάσεις αὕτη ἀρχὼν ἀπὸ πολλοῦ ἐγκυμονουμένων ἐν τοῖς σπλάγχνοις τῶν λαῶν (α) ἐφανερώτα τὸ δρέπανον τῆς καταστροφῆς περιάγουσα ἐφ' ὅ,τι οὐχ ὁμοίαζεν αὐτῇ, οὐδὲν δὲ ὅμοιον εὗρισκεν, ἄρα καὶ τὰ πάντα ἀνέτρεπεν.

Ἡ κατάστασις τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας κατὰ τὰς τελευταίας αὐτῆς ἡμέρας εἰκονίζεται ζωηρότατα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἡμῶν· γῆρας ἐσχάτον, ἐκνευρισμὸς παντελής, ἑλλειψὶς πατριωτισμοῦ, ἀπορία χρημάτων, καὶ ὡς εἶπεν οὐδὲν ἄλλο ἀπομείναν αὐτῇ εἰμὴ τόση πνοὴ ὅση ἤρκει ἵνα μὴ ἐν τοῖς τεθνεῶσι λογισθῇ. Τοιαύτη κατάστασις, ἥς ζῶν ἀντίτυπον παρίσται κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν ὁμορὸν τι ἔθνος, περιφρημὸν καὶ αὐτὸ, οὐχὶ δὲ ὅπερ καλὰ ἔφερεν εἰς ἔραν τῷ παγκοσμίῳ πολιτισμῷ, ἀλλὰ διὰ τὰ κακὰ ὅπερ ὅπου ἂν οἱ πόδες αὐτοῦ ἐπάτησαν παρκολλοῦντο αὐτὸ, τοιαύτη κατάστασις, λέγομεν, ἦν ἀδύνατον νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολὺ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν καὶ οἱ ζωτικώτερας ἔχον-

(α) Καὶ προϋφῆπται αὕτη οἱ μεγάλοι τῆς ἐποχῆς ἄνθρωποι δὲ τὰ ἐν τῇ J. J. Rousseau. « Nous approchons de l'état de crise et du siècle des révolutions... du rang de roi, qu'un lâche, un méchant, un fou peut remplir comme un autre, il monte dans l'état d'homme, quo si peu d'hommes savent remplir. Emile, liv. III, t. II, p. 63—64 éd. 1819. Paris.

τες τὰς δυνάμεις ἐκινδύνευον νὰ μείνωσιν ἀπό-
πληκτοι.

Τοιοῦτον λοιπὸν κράτος ἡδύνατο νὰ μὴ σθεσθῇ
ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις,
καί τοι πολεμία ἐκηρύττετο τῆς χριστιανικῆς θρη-
σκείας, καὶ ἐν τῇ παραφραῇ αὐτῆς μαινομένη ἐκή-
ρυττε καὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν ἐκπτώτον ἀπὸ τοῦ θρό-
νου τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, οὐχ ἥττον διὰ τῶν ἐρ-
γῶν, ἅτινα ἦσαν συνέπειαι τῶν ἀναλλοιώτων ἀρχῶν
τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀναποδράστου τοῦ πολιτι-
σμοῦ ἀνάγκης, ἀπεγένητο ὁ θερμότερος τοῦ χριστια-
νισμοῦ σύμμαχος, τοῦ χριστιανισμοῦ ὅστις ὡς φρί-
νιξ ἀπὸ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐκκαρθεύσης πυρᾶς ὑπὸ
τοῦ Γαλλικοῦ ἀθεϊσμοῦ ἀνέδυ νέος καὶ ἀκαμάτος,
ἐν τῇ πυρᾷ καταλιπὼν ὅτι ταπεινὸν καὶ γαιῶδες
καὶ δυσειδὲς περιέβαλεν αὐτὸν ἢ τοῦ Μεσσιῶνος
βαρβαρότητος;

Ἡ Συνθήκη τοῦ Campo Formio, δι' ἧς ἡ Ἑνετία
παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου εἰς τὴν Αὐστρίαν,
παρ' ὀλίγον νὰ γίνῃ αἰτία τῆς καταρρίψεως τοῦ
μεγάλου ἀνδρός, ὅστις ἂν μὴ ἀγρυπνὸς καὶ προ-
βλεπτικὸς ἴστατο, παρ' ὀλίγον ἡμαύρουε τὴν δό-
ξαν αὐτοῦ, ἡ δ' ἱστορία ἤθελε μνημονεύει τοῦ ὀνό-
ματος αὐτοῦ ὡς ἄλλου Ἀνταλκίδου. Ἰδοὺ δὲ πῶς. Ἡ
Ἑνετικὴ προσωρινὴ κυβέρνησις, ἅμα μαθούσα τὴν συν-
θήκην ἀπέστειλε κρύφα τοῦ Βοναπάρτου πρέσβεις
πρὸς τὸ Διευθυντήριον (Directoire), ὅπερ ἦν ἡ τότε
ὑπερτάτη ἐν Γαλλίᾳ ἀρχή, ὅπως καταγγείλῃ τὸν Βο-
ναπάρτην, ἀλλ' οὗτος μαθὼν τὰ κατὰ τὴν πρεσβείαν
στέλλει τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατηγὸν Burose, οὗτος δὲ
καταφθάνει τοὺς πρέσβεις ἐν Πεδεμοντίῳ, εἶχε
δ' ἐντολὴν ὅπως δέσας αὐτοὺς χεῖρας τε πόδας τε
ἀπαγάγῃ ἐνώπιον τοῦ Βοναπάρτου (p. 63—74)
τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐπραξε. Δι' ἄλλου λοιπὸν ἀδικήμα-
τος τὴν καταγγελίαν τοῦ ἤδη πεπραγμένου ἀδική-
ματος ἐματαίωσεν, ἀλλὰ μενεῖ καὶ εἰς τὸ μέλλον
μνημόσυνον ἀνεξίτηλον τῆς πλάνης ὅσων λαῶν ἀπὸ
τῶν ξένων προσδοκῶσι τὸ καλὸν, ἡ αἰσχρὰ αὕτη
καπηλεία τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας ἔθνους ὅ-
περ τοὺς Γάλλους δημοκοποῦντας εἰδέχθη παρ' αὐτῷ
ὡς σωτήρας.

Δι' ἀπάτης ἐκράτησε τῆς Ἑνετίας ὁ Βοναπάρτης
καὶ νόμισμα ἐποίησεν τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς ὅ-
πως ἀγοράσῃ τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας εἰρήνην· δι'
ἀπάτης ὡσαύτως κατέλαβε καὶ τὰς Ἰονίους νήσους
πρὸς ἃς ἀπέστειλε τὸν στρατηγὸν Gentili ὅπως λά-
βῃ τὴν στρατιωτικὴν ἐπ' αὐτῶν κατοχὴν, σὺν αὐτῷ
δὲ καὶ τὸν φιλολόγον Arnault ὅπως διὰ πομπῶ-
δων προγραμμάτων, πρὸς ἃ καὶ ἡ πάτριος τῶν
Ἑλλήνων δόξα καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα παρείχον
ἄφθονον ὕλην, φανακίσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ χειροῦ-
θεῖς καταστήτῃ αὐτούς. Τοῦθ' ὅπερ καὶ συνέβη.

Τὸ ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς κυριαρχίας ἱστορήμα τοῦ
Κυρίου Λούντζη διδακτικώτατον ἅμα καὶ συγκι-
νητικώτατόν ἐστιν. Ποικίλλει δ' αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς
δι' ἐπεισοδίων ἐν οἷς ποῦ μὲν καταλάμπει τοῦ Ἑλ-
ληνος ἡ ἀδιάσειστος εἰς Θεὸν πίστις, ποῦ δὲ τοῦ
πατριώτου ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἀσβεστός ἔρω;

ποῦ δὲ τοῦ Ἰονίου τὸ ἄκρως φιλόξενον καὶ πρὸς τὰ
καλὰ ἀπαράμιλλον. Ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ διδασκόμεθα καὶ
τὸ ἀγχιστροφὸν τῶν ὅχλων· αἱ αἰ τύχαι τῆς Γαλ-
λίας ἀπέβησαν αὐτῇ παλὶρότοποι, καὶ ἀμέσως τὰς
ἐορτάς ἃς ἐπανηγύρισαν οἱ λαοὶ κατὰ διαταγὴν τῶν
φιλοδότων κυρίων τῶν διεδέχθη ὑπόκωφος δυσμένεια.
Οἱ Γάλλοι ἐκοδόμησαν ἐπὶ τῆς ἄμμου, ἀλλ' ἡ θεία
πρόνοια δὲν εἶχεν ἐξαποστείλει αὐτοὺς ὅπως οἰ-
κοδομήσωσι, μᾶλλον δὲ ὅπως καταστρέψωσι προώ-
ρισεν αὐτούς· καὶ ἀληθῶς κατέστρεψαν, καὶ τὴν
ρίζαν αὐτὴν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἐξεχώσαν,
πανταχοῦ δ' ἐνέσπειρον τὸν σπόρον τοῦ νέου πο-
λιτισμοῦ. Ἀπὸ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ
ἀπ' αὐτῆς εἰς τὴν Συρίαν, καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Τουρ-
κίαν καὶ Ἑλλάδα, καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ Ὀλ-
λανδίαν καὶ Ἰσπανίαν, καὶ αὐτὴν τὴν ὑπερβόρειον
Ῥωσίαν, ὃ ἐξεγερθεὶς ἀπὸ τῶν Παρισίων Τυρῶς
ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη περιέφερε τὸ ἄροτρον τοῦ ἀκαμά-
τως ἐσπείρει, καὶ ὁ σπόρος ἐνέμεινεν, ὃ δὲ σπείρας
τὸν σπόρον κεκμηκὼς ὑπὸ τοῦ πολλοῦ καμάτου
κατεβλήθη καὶ ὑπνώσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς ἀγίας Ἑ-
λένης νήπῳ.

Ὅταν ἀπομακρυνόμεθα τῶν πυρετωδῶν ἐκείνων
χρόνων κατὰ τοσοῦτον ἀσφαλέστερον ἀντιλαμβα-
νόμεθα τῶν εὐεργετημάτων ἅπαρ ἡ Γαλλικὴ ἐπα-
νάστασις ἐπεδαφίλευσεν εἰς τὴν ὑφήλιον· ἀλλὰ
πόσον κατεδιώχθη! καὶ δυσκομένη ὁμῶς ἠνάγκαζε
τοὺς διώκοντας νὰ ἐπικαλῶνται κατ' αὐτῆς αὐτὰς
ἐκείνας τὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου καὶ οἰοῦντο πρὸ τῆς
ἐμφανίσεως αὐτῆς προέγραφον. Αἰλοῦσιν οἱ βασι-
λεῖς τότε πρῶτον πρὸς τοὺς λαοὺς, καὶ λαλοῦντες,
ὅπως θερμάνωσιν αὐτῶν τὰ στήθη κατὰ τῶν Γάλ-
λων, ἐπικαλοῦνται τὰ μαγικά τῆς πατρίδος καὶ
τῆς ἐλευθερίας ὀνόματα. Συμμαχίαι ἀνόσιοι Χρι-
στιανῶν πρὸς Τούρκους συσταίνονται, ὁ Πατριάρ-
χος ἐν ὀνόματι τοῦ Τούρκου ἐπικαλεῖται τοῦ Χρι-
στοῦ τὸ ὄνομα· ἡ Ῥωσσία προκηρύττει σταυροφο-
ρίαν, καὶ λέγει ὅτι ἡ ὑπεράσπισις τῆς πίστεως τοῦ
Χριστοῦ κινδυνεύουσας ὑπὸ τῶν ἀθέων Γάλλων ἦν
αἰτία τῆς συμμαχίας αὐτῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν,
καὶ σημαῖαι τοῦ σταυροῦ παρίπτανται παρὰ τὴν ἡ-
μισέληνον, καὶ λησμονεῖ ὅτι ὁ Μωάμεθ, μεθ' οὗ
συνεξεστράτευσεν, ἦν καὶ ἔσται ὁ ἀσπονδότερος τοῦ
Χριστοῦ πολέμιος. Ἀληθὲς πολιτικὴ βαβυλωνία!
διότι τὸ ναυάγιον τῆς ἀρχαίας καταστάσεως συμ-
βαῖνον ἐσύγχυζε φίλους καὶ ἐχθρούς, ἕκαστος δὲ πρὸς
τὸ ἐντυχὸν ἐρρίπτετο καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐστηρίζετο,
ἐν τῇ ταρχῇ τοῦ νοῦς μὴ ἔχων κειρὸν πρὸς τὸ
σκαθθῆναι ἂν φίλου ἐδραττε δεξιάν ἢ πρὸς ἐγγει-
ρίδιον τὴν χεῖρα ἥπλωνεν ἀφ' οὗ ἐμελλε καθημεγ-
μένην τὴν χεῖρα αὐτοῦ ν' ἀποσύρῃ.

Ἡ φιλοσοφικὴ ἱστορία τῆς γαλλικῆς ἐπαναστά-
σεως εἰσέτι δὲν συνεγράφη, διότι ἡ ὕλη οὐκ ἐπωρεῦθη.
Ὁ ταύτην μέλλον συγγράψαι, ἀνάγκη ὡς ἀπὸ σκο-
πιᾶς τινος νὰ περιλάβῃ ἅπαντα τὸν ὀρίζοντα ἐφ' οὗ
ἐδραμάτισε τὰ καθ' ἑαυτὸ τὸ μέγα τοῦτο γεγονός
τὸ ἀποκαλούμενον Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ὃ δ' ὀρί-
ζων οὗτός ἐστι μέγας ὅσον καὶ ἡ ὑδρόγειος σφαῖρα,

διότι καὶ αἱ ἐν Ἀμερικῇ ἀπελευθερώσεις τῶν λαῶν, καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἡ ἀνάμειψις ἀπὸ τοῦ δουλικοῦ ζυγοῦ διὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ Σινικοῦ κράτους ἡ διάνοιξις, καὶ τῶν Ἰνδιῶν οἱ κλυθμοί, καὶ τῆς Συρίας αἱ σφαγαί, καὶ ἡ τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ δούλων χειραφέτησις, καὶ τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας οἱ ὑπόκωφοι βρυχηθμοί, καὶ τῆς Ἰταλίας ἡ παράδοξος ἐνοποίησης, καὶ τοῦ Παπισμοῦ ὁ κλονισμός, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ πανθ' ὅσα διεπράχθησαν καὶ διαπραχθήσονται καθ' ὅλον τὸν καθ' ἡμᾶς 19^{ον} αἰῶνα, οὐδὲν ἄλλο ἢν ἡ ἔσται εἰρή· ἡ πραγματοποίησης τῶν ἐν τρισὶ λέξεσιν ἐπὶ τῶν σημαίων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀναγραφειῶν νέων ἀρχῶν, τῆς ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ καὶ αὐτονομίας ἐκάστου λαοῦ καὶ ἐκάστης ἐθνότητος· τῆς πρὸς ἀλλήλους ΙΣΟΤΗΤΟΣ ἀπάντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῆς ἐνὸς ἐκάστου εὐθύνης, καὶ διὰ τοῦτο ὑποχρεωτικῆς συμπεράξεως ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ ὅλου τῆς ἀνθρωπότητος· καὶ τῆς ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ, ἥτις ἐστὶν ἡ πρώτη καὶ κυρία τῆς κοινωνικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἀρετὴ, διότι ἀνακτρεῖται τὴν ἀνθρωπότητα ἀπασαν ὡς ἀποτελοῦσαν καὶ συναπαρτιζοῦσαν τὸν ἐπὶ τῆς γῆς οἶκον τοῦ Θεοῦ τοῦ κοινοῦ ἡμῶν πατρός.

ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν μελετώμενον τὸ δεύτερον σύγγραμμα τοῦ Κυρίου Λούντζη παρέχει οὐ μόνον ἱστορικὴν τέρψιν διὰ τὰ μετὰ χάριτος οὐ τῆς τυχοῦσης ἐν αὐτῷ ἀπηγέματα, ἀλλὰ καὶ τὴν σπουδαιοτάτην δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ὠφέλειαν, διότι δι' αὐτοῦ οἰοῖται παριστάμεθα κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν καθ' ἣν ἐμβρυογενὴς ἐν μέσῳ ἡμῶν παρέστη ὁ νεώτερος πολιτισμός, ὅστις ἀπὸ τῶν Ἰονίων νήσων μετηνέχθη ἐν σπέρματι εἰς τὴν ἀντικρὺ Ἑλλάδα, ἐνθα ἐμελλε μετ' ὀλίγα ἔτη νὰ ὑψωθῇ ἐπὶ τῶν βράχων τῆς ἀγίας Λαύρας τὸ λάδαρον τῆς Ἑλληνικῆς παλλιγγενεσίας, ἥς τὸ ἔργον οὐκ ἔσται τέλειον εἰμὴ ἀφ' οὗ πραγματοποιήσῃ τὸ μέγα κήρυγμα τῆς πρώτης ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἑθνικῆς Συνελεύσεως·

«*Ἑλληγες εἰσὶ πάντες οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες*» καὶ τὴν «*Ἑλληνικὴν γῶνιν πατρίον ἔχοντες*».

Ἀπονέμοντες λοιπὸν τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν ἐπὶ τοῖς ἀναγνώσμασι τούτοις τῷ ἀκαμάτῳ ἡμῶν καὶ καλῷ φίλῳ Κυρίῳ Ἑρμάνῳ Λούντζη, προτρέπομεν αὐτὸν ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον, γράψῃ δὲ τὰς τύχας τῆς αὐτονομικῆς Ἰονίου πολιτείας καὶ καταλήξῃ αὐτὰς εἰς τὴν ἡμέραν, ἥτις ἴσως κείται ἐγγύτερον ἡμῶν ἢ ὅσον ἡμεῖς προσδοκῶμεν, καθ' ἣν ἡ Ἐπιταγήσος κοινὰς ἔξει τὰς τύχας πρὸς τὰς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

*Tunc, quod optanti divum promittere nepos
Auderet, volvenda dies en attulit ultro (x).*

Ἀθήναι τῇ 20 Φεβρουαρίου 1864.

N. J. ΣΑΡΗΘΑΟΣ.

ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ.

—ooo—

Πολλὰς οἱ φυσιολόγοι καὶ οἱ ποιηταὶ περιέγραψαν πομπῶδως τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, παρπτήσαντες τὴν ὁροσπᾶν χλόην καὶ τὰ ποικιλόχροα ἄνθα αὐτῆς, ἐρ' ὧν πτερυγίζουσι λαμπροραεῖς χρυσαλίδες, καὶ τὰ σκιερὰ καὶ πολύδενδρα δάση, ὅπου ἐμφωλεύουσι μυριάδες θηρίων καὶ πτηνῶν. Καὶ ἀληθῶς τὰ ἐπὶ γῆς καὶ ἦσαν καὶ ἔσονται ἀνεξάντλητος ὑπόθεσις θαυμασίων περιγραφῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τῇ θαλάττῃ δὲν εἶναι ἀνάξια τοῦ καλῶν τῶν ποιητῶν καὶ τῶν φυσιολόγων· τὰ θαλάσσια φυτὰ, οἱ ἀναρίθμητοι καὶ πολυποίκιλοι ἰχθύς, τὰ ὄστρακα, εἶναι περιεργότατα δημιουργήματα τῆς φύσεως.

Τὰ θαλάσσια φυτὰ εἶναι ὅλα σχεδὸν ἐκ τῆς τάξεως τῶν φύκων, ἥτις κατέχει τὴν τελευταίαν βαθμίδα τῆς φυτικῆς κλίμακος καὶ ὑπ' αὐτοὺς τοὺς μύκητας. Καὶ ὅμως ἡ ποικιλία αὐτῶν εἶναι μεγίστη καὶ ἀξιοσμεῖωτος, διότι διαφέρουσι καὶ κατὰ τὸ σχῆμα, καὶ τὸ χρῶμα, καὶ τὸν ὄγκον. Πλησίον τῶν *Stilanti-κῶν Πρωτοκόκκων*, ἐξ ὧν καὶ πεντήκοντα χιλιάδες συννηωμένοι μόλις σκεπάζουσι τὴν κεφαλὴν καρφίδος, καὶ οἱ ὅποιοι πληθυνόμενοι τεραστίως χρωματίζουσι τὰ ὕδατα τῆς Ἐρυθρῆς θαλάσσης, εὐρίσκεις βοτάνας μυριάμετρους. Οἱ ἀπλούστεροι φύκοι ἔχουσι σχῆμα στρογγύλου κοιτῶνος· ἄλλοι εἶναι ὡς μακρὰ νήματα πρασινωπά, ἄλλοι ἔχουσι γένει, ὡς πτερὰ γραφίδος, ἡ ὁμοιάζουσιν οὐρὰν ταῦνος, ταινίαν ῥαβδωτὴν, σχέδια ζωγραφικὰ κομψότατα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ χρώματα διαφέρουσι· οἱ μὲν εἶναι πράσινοι, οἱ δὲ φαιοί, ἄλλοι ἐρυθροὶ πορφυροί, πολλάκις δὲ καὶ πολύχροες. Οἱ παρὰ τὴν θάλασσαν κατοικοῦντες λαοὶ μεταχειρίζονται τὰ φυτὰ ταῦτα πολυτρόπως· καὶ τὰ μὲν τρώγουσι (ἐν μάλιστα τούτων παράγει καὶ σάκχαρ. Φαινόμενον τόσῳ μάλιστα παράδοξον ὅσῳ τὸ φυτὸν ἐκεῖνο γεννᾶται καὶ ζῇ μετὰ ἁλμυροῦ ὕδατος, τὰ δὲ μεταχειρίζονται ἄλλως πως· κατασκευάζουσι περὶ αἰθέματος χάριν χαρτίον ἐξ αὐτῶν· ἐδοκίμασαν δὲ νὰ κατασκευάσωσι καὶ ὑφάσματα. Οἱ ἐν Αὐστραλίᾳ κατασκευάζουσι μουσικὰ ὄργανα καὶ ἀγγεῖα, εἰς δὲ τὰς Ἑβρίδας νήσους ἀλατίζουσι τὴν τυρὸν διὰ τῆς κόνεως τοιούτων φυτῶν. Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Κίναν πλέκουσι σχοινία ἵνα δένωσι τὰ ἐμπορεύματα, ἀλλαχοῦ δὲ τὰ βράζουσι καὶ ἐξάγουσι κόλλαν. Ὅλα σχεδὸν τὰ θαλάσσια ζῶα τρέφονται τρώγοντα τὰ φυτὰ ταῦτα, ἀλλαχοῦ δὲ χρησιμεύουσι καὶ εἰς ποιμνίων τροφήν. Κατὰ τὰς ἀρκτικωτέρας χώρας σκεπάζονται μὲ θαλάσσια φυτὰ καὶ οἱ καλόβαι, καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀγγλίας πολλὰ ἐξ αὐτῶν χρησιμεύουσιν ἀντὶ ζύλων καυσίμων· τὰ ὀνομάζουσι δὲ ζύλα τῶν πτωχῶν· ἐξάγουσι πολλὴν θερμότητα καὶ ὀλίγον καπνόν. Εἰς τινὰ μέρη τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν πρὸς τὸν Εἰσκανόν, τὰ τελευταῖα ταῦτα φυτὰ πωλοῦνται ἀντὶ δεκατεσσάρων δρ. τὸ σπορίον· τὰ μεταχειρίζονται δὲ καὶ ἀντὶ λιπάσματος. Γνωστὸν εἶναι περ' ἡμῶν τὸ μυρμηκοῦδαιον, τὸ

(α) Virgil. Aeneid. XI, v. 6—7.